

# DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

**FŐSZERKESZTŐ: Dr. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.**

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton.

Előfizetési ár: egész évre 14 korona, fél-  
évre 7 korona. Egyes szám ára 30 fillér.

Szerkesztőség és kiadóhivatal Debreczen, Kollégium;  
Ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó  
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

## Megnyitó beszéd

az Országos Református Tanáregyesület reformációi  
emlékünnepén.

Tisztelt Közgyűlés!

Midőn a protestáns világ fennállásának négyszázados emlékére ünnepet szentel, református tanáregyesületünk a világháború tomboló vihara között is szükségét érezte testületi megnyilatkozásának, hogy a reformáció világtörténeti jelentőségét a saját nézőpontjaiból méltatva s nevelésügyi irányelveit és korszakos alkotásait kiemelve a maga részéről is egy akkordot illesszen a protestantizmus ünnepi harmóniájába s a reformáció hősei, nagy iskolaszerzői iránt áldó kegyeletét a négyszázados évforduló alkalmából kifejezésre juttassa. Midőn azért ez ünnepi közgyűlésünket, t. tagtársaink és kedves vendégeink szíves üdvözlésével megnyitom, hadd mutassak rá, legalább nagy vonásokban a *reformáció neveléstörténeti jelentőségére*, hogy a benne rejlő szellemi erő, lelki szabadság és felvilágosodás diadalával az emberiség haladásába vetett hitünket a mai világfelfordulás közepett is erősíthessük.

Az 1517-ik év október 31-ike világtörténeti momentum, mely eredetileg vallásos motívumokból indul ugyan ki, de új világnézetet teremtve, átalakító hatással volt a protestáns népek egész szellemi életére, sőt lassanként kihatott a kath. világra is. Vallási és erkölcsi, politikai és társadalmi, tudományos és irodalmi újjászületés kezdete, mely a középkori egyház igáját lerázva, a hitélet újjászervezése mellett elsősorban a közoktatás és köznevelés reformálására irányul s ezáltal az újkori műveltség hajnalát deríti az emberi haladásra. A reformáció elvetvén a középkori életfelfogást, mely legmagasabb ideálját a papságban és kolostori életben találta s az egyén felszabadításával az egyetemes papság elvét állítván fel, mely szerint a keresztyénség ős forrásából, a bibliából mindenki maga merítheti, tudatosan építheti fel vallásos világnézetét s közbenjáró nélkül szerezheti meg lelki üdvösségét; már ezen alapelvénél

főgva is az iskolázásra és egyetemes műveltségre volt utalva. A konfessziók megérzése s a konfirmációi oktatás sarkalatos intézménye pedig, mely szerint mindenki tudatosan maga tesz hitéről vallomást és bizonyosságot, egyenesen megkövetelte a közoktatás reformját s a reformátoroknak be kellett látniok, hogy a hitújítást csak az iskolaügy megalapozásával tehetik állandóvá, különben pedig a műveltség fejlesztése s a tudományos vizsgálódás szabadsága nélkül a protestantizmus is vissza fog sülyedni a középkori dogmatizmus béklyói közé. Ezért állították a templom mellé az iskolát, hogy egyik a másikat erősítse. *A katholicizmus hatalmas egyházi szervezetet épített, a protestantizmus pedig iskolákat szervezett fundamentumául.*

A reformáció a közoktatásügy szervezésében kétségtelenül tört úton haladt. Hatalmas úttörője volt a *humanizmus* néven ösmert ama nagy szellemi mozgalom, mely, mint a görög-római irodalom renaissance, Italiából kiindulva a XV. században végigjárja Európát s napfényre hozva, újra elterjesztve az ókori kultúra eltemetett kincseit, megdönti általuk az elselejtesedett scholasztikus műveltség uralmát s a gúny nyilait szórva ellene, új irányt ad a tudományos és irodalmi törekvéseknek. *Az új irány a klasszikus műveltség volt*, amely a középkori latinság helyett a Cicero nyelvét igyekszik bevinni az iskola és irodalomba, az egyház metafizikai életcélja helyett a görög irodalomban kifejezett emberi eszményt, a *humanitás* terjesztését tűzi feladatává, a bölcselkedést a scholasztikus dialektika útvesztőjéből a görög bölcsészet terére vezeti vissza s a vallással és theológiával, mely addig az összes iskolai tanulmányokat absorbeálta, nem sokat törődve, *világi színezetű irodalmi és esztétikai műveltséget* igyekszik teremteni.

De bár a *humanisták*, az irodalom és művészet eme lelkes apostolai, Európaszerte széthordozták a világosság fáklyáját, a humanizmus csak egyes iskolák és egyetemi katedrák éltető lelke, csak a fejedelmi udvarok díszje, a magasabb társadalmi körök, főurak és főpapok szellemi élvezete volt s a

Reformáció nélkül nem lett volna a köznevelés tényezőjévé s nem vált volna az általános műveltség közkincsévé. Hiába, a kor lelke még a vallásos világnézettől volt átítatva s a vallás iránt közönyös humanizmus nem elégítette ki az emberi szellemet. *A vallás renaissanceának kellett elkövetkeznie, hogy a tudomány renaissanceával kezét fogva új műveltségi ideát adjon az utána sóvárgó lelkeknek.* S amint a humanizmus német földre lépett, itt a mély vallásos lelkületű nép között alig félszázad múlva a reformáció veszi át örökségét. Különbösen is humanizmus és reformáció ugyanazon szellemi irányzatnak a lelki élet más-más terén való megnyilatkozása: *vissza a forrásokhoz, ad fontes!* A babona és tévhit világából amaz a görög irodalom, ez az evangéliom tanulmányozásához vezet vissza az emberiséget. De mivel mindkettőhöz csak a görög nyelv alapos ismeretével lehetett eljutni s mivel a reformáció a maga regeneráló hatását kiterjesztette a szellemi élet egész területére, föl kellett szivnia s magába kellett olvasztania a humanisztikus törekvéseket; legnagyobb iskolaszervezői: Luther, Melanchthon, Sturm, Trotzendorf, Zwingli, Kálvin, Béza tanulmányaik szerint mind humanisták voltak, vagy velők szoros érintkezésben állottak s így *a reformáció iskolája a humanisztikus iskola volt.*

Mig az eszmék forrongásban voltak és az új egyház szervezete ki nem alakult — mint minden forradalom a régi intézményekre —, a reformáció is rombolólag hatott a meglévő iskolákra. A reformátoroknak mielőtt a saját elveik szerint rendezték volna be kulturintézményeiket, meg kellett szüntetniök a régieket, melyek a kath. egyház és a középkori scholasztika szolgálatában állottak. Számos

városi és kolostori iskola szűnik meg, mind a németországi, mind a svájci reformáció területén. A leg-híresebb egyetemek hallgatóinak száma, mely azelőtt 400—600-ra emelkedett, 20—30-ra apad le, Heidelbergben majdnem több a tanár, mint a hallgató, a baseli egyetem pedig egészen megszűnik. Ha eddig sokan úgyszólván csak azért tanultak, hogy egyházi javadalomhoz jussanak, most ellenkezőleg az a fel-fogás kezd lábrakapni, hogy a lelkészeknek sincs a szentírásen kívül más tanulmányra szükségük s maguk a prédikátorok mennydörögnek a szószékeikről a pogány tudomány ellen. Ezért jajdul fel a nagy humanista, Erasmus, hogy ahol a lutheri irány lábrakap, ott a tudomány tönkre megy. S ezért mondja Melanchthon is, hogy azoknak a prédikátoroknak, kik az ifjúságot a tanulmányoktól elterelik, a nyelvéket kellene kivágni. E fenyegető barbarizmus sarkalta a reformátorokat, hogy a legnagyobb buzgalommal lássanak a nevelésügy reformálásához.

Luther 1520-ban a német nemzet keresztyén nemességéhez, 1524-ben Németország összes városainak polgármestereihez és tanácsosaihoz intéz egy-egy szózatot, hogy keresztyén iskolákat állítsanak és tartsanak fenn, 1530-ban pedig a prédikátorokat hívja fel, hogy intsék a népet gyermekeik iskoláztatására. Ez iratai ép oly hatalmas erővel hatottak a közoktatás reformálására, mint wittenbergi híres tételei a hitújításra s ép úgy határkövet alkotnak a nevelés történetében, mint amazok a vallás történetében. A városoktól és világi hatóságoktól követeli az iskolák szervezését és fenntartását, ami azelőtt kizárólag az egyház hatáskörébe tartozott. A városoknak és az államnak époly szükségök van képzett tisztviselőkre és művelt polgárookra, mint az egyház-

## Tárca

### A magyar pap.

— Baltazár-serleg felköszöntő 1917 november 1-én. —

Négyszáz esztendő viharosásos határmesgyéjén kezemben a serleggel, mely a testvéri közösség aranykohójában formálódott, lelkemben a múlt sokszor dicsőséges, még többször szívetgyötrő emlékeivel s a jövő fölemelő, nem kevesebbszer fojtogató kilátásaival szemeim előtt egy igazi Janus arc elevenedik meg: a *magyar pap* áteszményült képe. Nem mintha két arca volna néki, hiszen ez az ágazat egyfelé szokott nézni mindig: előre, hanem mert e nagy határkőnél előttem válik ketté e kép: amint a lezárult négyszáz esztendő őszi alkonyfénye vonja be sűgár koronával s amint a jövő századokra aggodalmasan néző, féltve gondoló szeretet árnya borúl reá.

Nézem ezt a régi képet s valami méla bú kapja meg lelkemet. Rögös úton vándorol az, akit ábrázol,

Ruhája színehagyott, tüsketépett, tarsolya üres, válla a nagy teher alatt görnyedt, szeme a sok virrasztástól réveteg, homloka a gondoktól barázdolt; nincs lakhelye, csak szállása, nincs nyugalma, csak éjszakája, nincs jövője, csak másnapja; egy barátira száz ellenség, egy mosolyra százannyi könny, egy gyermekre százannyi gond. A lemondást éli, nem hirdeti, a virágvasárnapot prédikálja, nem ismeri. Leghűbb fia az anyjának s mostohája az egész világnak. Én öreg megfakult képem, de beleszúr a lelkembe, hogyha rád tekintek.

Mennyivel kiengesztelőbb az új kép, a mai pap képe. Maga ha nem mágnás, de nem koldus, ha nem világfi, de nem askéta, lakása ha nem palota, de nem országút, kenyere ha nem kalács, de nem korbács. Nem áll magán, 1700 pár kar öleli s támogatja, nem zörget zárt ajtón, van, ki meghallgassa: első papjai az első barátai, nem a vaksors erőtlen labdája többé, tiszteletben töltött élet után híre, neve, olykor egyebe is marad.

....S mégis, mégis a lelkem csak visszahúz a régi kép után. Minél tovább nézem, annál jobban meg-

nak képzett lelkészekre és művelt egyháztagokra s ha az egyházi és kolostori vagyont a prot. fejedelmek és városok foglalták le, azzal együtt az iskola-fenntartás terhe is rájuk szállott. Így lett a reformáció az újkori eszmének: az *állami közoktatásnak megalapítója*. Sürgeti az *általános iskolázás*, sőt az *iskolakényszer* behozatalát, kiterjesztve mind a fiú-, mind a leánygyermekre, mert műveletlen néppel az állam sem oldhatja meg feladatát s minél egyetemesebbé teszi a műveltséget, annál jobban előmozdítja a közjólétet. A prot. német fejedelemségek és a svájci kantonok ezen elvek szerint rendezvén be nevelésügyüket, majd az idők folyamán az eszme hódító ereje hatalmába ejtve a többi prot. államot és lassanként a művelt világot is, így hirtelt el a reformáció olyan magvakat, melyek sudárba szökkenvén, késő századok élvezték gyümölcsüket.

A reformátorok tudományos műveltség érdekeit szolgálva, elsőrenden a tudós iskolák: az egyetemek és latin iskolák, vagy gimnáziumok szervezésére fordították gondjukat. A vezérelv, mely a meglévő kulturintézmények általánosításában munkájokat irányítja: a *klasszikus szellem* és a *vallás erkölcsi nevelés*. A humanisták nevelési eszménye az *eloquentia*, a tiszta, logikus és ékes latin beszéd volt. Úgy beszélni, mint Cicero és Terentius, úgy írni, mint Cicero és Sallustius, a költészetben Ovidiust, Vergiliust és Horatiust követni: volt műveltségi ideálok. A reformátoroknál a nevelési irányelv, mint *sapiens et eloquens pietas* bővül ki, miként a nagynevű iskola-rektor, Sturm, meghatározta. Az eloquentia nálunk is az ékes latin beszédben áll s erre oly nagy gondot fordítanak, hogy pl. a Trotzendorf goldbergi iskolájában, mely szinte Latiumot igyekezett német földre

varázsolni s mintegy latin respublicát alkotott, a fenyték előtt álló tanuló szép latin védő beszédével a büntetést is kikerülhette, míg a rossz latinságú védelem magában is elég volt a büntetésre. Hogy a reformátori iskola latin iskola volt, az a kor szellemének természetes folyománya, midőn a tudomány, irodalom és diplomácia nemzetközi nyelve is a latin volt. A sapientia egyrésztől szintén csak az ókori irodalom beható tanulmányozását jelentette, mert minden bölcsesség forrását a görög-római irodalomban vélték föltalálhatni; de másrésztől magában foglalta a modern tudományok, különösen a mathezis és astronomia, a történelem és földrajz iskolai tanulmányozásait is, melyekkel az anyagi műveltség és állampolgári nevelés érdekeit kívánták szolgálni.

A pietas a vallásos és erkölcsi nevelés foglalata, melyre a reformátorok a legnagyobb gondot fordították. A középkori vallástanítás, bár az iskola teljesen az egyház szolgálatában állott, csak külsőségekbe, az egyházi cselekvények gyakorlásába és ceremóniákba fulladt; az igazi vallásos nevelés a reformációval kezdődik, melynek iskoláiban a vallástán a többi tantárggyal egyenlő helyet foglal el; a Luther katechizmusai, a heidelbergi káté és a konfessziók alkotják tananyagát, a felső osztályokban pedig a görög és héber nyelvi ismeretekkel már előkészítik az egyetemek legfőbb theologiai tanulmányát: a bibliai exegesist. Az erkölcsi nevelés a reformátori iskolák egyik legjellegzetesebb vonása, melyet a tanítói munkánál is jobban kidomborítottak. Szigorú fegyelem e nevelés alapja. Sturm minden 10 tanuló erkölcsi felügyeletére egy-egy decuriót állít, Trotzendorf a maga iskolai respublicájában

szeretem. Az az összetört alak kiegyenesedik, ha Krisztust hirdeti, az a vértelen arc kipirul, ha hitéről tesz vallást, az a fénytelen szempár lángba borul, ha a túlvilágba vágja tekintetét, az a reszkető ajak csattog, ha énekel új éneket az Úr Istennek. Nincs egy szolgálója, akinek parancsolna s férfimerészen leckéztet fejedelmi csuhásokat; nincs egy téglája, amiből fecskéfészket verne magának s egyházakat fundál, templomot épít, iskolát alapoz; a fájdalmak asszonya, síró gyermekhad ragad palástja szegélyébe, hogy ne hagyja el őket s ő megy börtönbe, gályára, mert kész nemesak megköztöztetni, hanem meg is halni az ő Ura ismeretének nagy voltáért; nincs kenyere s szegényeket táplál, nincs védője, s üldözöttet védelmez, maga földönfutó s népjóléti eszmények valóítására tör, a tömegetől éhen veszhet s ő a demokrácia magvait hintegeti, a magyar haza nem törődik vele s ő élte minden verejtékét a magyar tudomány, irodalom, kultura rögeire hullatja, neki a magyar állam alamizsnát sem vet s ő a magyar államiság és szabadság elleneinek útjába saját testét veti.

Én öreg megfakult képem, de megtelik a lelkem eszménnyel, kötelességtudással, egyház-, haza-, Isten-szeretettel, ha rád feltekintek.

... Négy százéztendő viharos határ mesgyéjén, kezemben a serleggel, mely nevét a ma élő legnagyobb magyar paptól vette, lelkemben a múlt sokszor dícsőséges, még többször szívetgyötrő emlékeivel s a jövő föl-emelő, nem kevesebbszer fojtogató kilátásaival szemem előtt egy igazi Janus arc elevenedik meg, a *magyar pap* áteszményült képe.

Óh ez a kép, a *múlt* képe legyen a *mának*, a *jövőnek* inspiráció, példa és elkötelezés. Azért a *boldogabb jövőért*, melyet egyház, haza életében a megújított lelkű és karú magyar papság önfeláldozó munkássága, törhetetlen Krisztus hite s égő kötelességtudása alapoz és teremt meg, emelem hittel, reménységgel, imádsággal az eszmények szolgálatára szentelt — Baltazár serleget.

**Kiss Ferenc.**

oconomusaival, inspectoraival, ephorusaival, quaestoraival és senatori törvényszékével azt az élő kötelességérzetet oltja a német ifjúság lelkébe, amelyen nyugszik ma is e nemzet erkölcsi ereje és boldogsága. Ép így nyomja rá a maga bélyegét a puritán kálvinista jellemre a genfi iskola szigorú fegyelme, mely a kálvini reformáció erkölcsi irányzatával összhangzásban legnagyobb figyelmet fordít az erkölcsi jellem kiképzésére; a lánglelkű Zwingli pedig a hazafiúi és polgári erényeket úgy állítja a nevelés föladatai közé, hogy azok a közszabadságnak és jólétnek a protestantizmus százados küzdelmeiben is legerősebb alapjait alkották.

E nevelési alapelveket kiegészíti a felsőoktatás körében a forrástanulmányokon épült tudományos vizsgálódás szabadsága. Ha a theológiában addigél a dogmatika volt uralkodó, most a szentírás héber és görög szövegének tanulmányozása, az exegetika lép előtérbe. Ha a scholasztikus bölcsekedés csak Aristoteles rossz latin fordításán rágódott, most a görög bölcsesték eredeti szövegét tárják fel, a jogi tanulmányokat a római jogra építik, a vizsgálódás szabadsága pedig, mint a reformáció alapelveinek, a lelkiismereti szabadságnak követelménye, támogatva a kor nagy fölfedezéseitől, új utat tör az emberi szellem haladásának, új világnézetet teremt a gondolkodásnak.

**Dóczy Imre.**

(Vége következik.)

## A reformáció jubileumai Debreczenben.

### Megnyitó beszéd a református kollégium reformációi ünnepélyén.

Mélyen tisztelt Közönség! Negyedszer következett immár el a reformáció évszázados jubileuma. Nekünk magyaroknak legörömteljesebb természetesen az első, az 1617-diki volt, amikor még meg nem tört erejében, az épen kivivott bécsi béke birtokában ünnepelt a protestantizmus. Igazi nemzeti ünnep volt ez akkor. Sajnos, a részletekről keveset tudunk, az azonban bizonyos, hogy az akkor még erdélyi fejedelemséghez tartozó Debreczen megtartotta ezt az örömnapot. Hogy az orthodox kálvinista Debreczenben ez időben pusztán a református egyház ünnepéről lehetett szó, az valószínű. A tanárok közül ez időben említettnek Karászteleki Péntes Mihály, Kismarjai Veszeli Pál, N. Szentgyörgyi Bálint, Kóródi Dániel nov. 5-től rektor; lelkészek voltak Margitai Péter esperes és Varsányi Dániel.

Az elnyomatás ünnepe volt az 1717-diki. A száz éves küzdelemben alólmaradt protestantizmus, melynek különben is az explanatio Leopoldina alapján vármegyénként pusztán két helyen volt nyilvánosági joga s melynek ügyeit egyik országgyűlés épen

ez idő tájban (1715) nyilvánította magánügynek, melyeket tehát országgyűlési panasz tárgyává sem lehetett tenni, minden, a nagy nyilvánosságnak szánt ünnepléstől tartózkodott.

Annyival szélesebb körű volt aztán az 1817-diki jubileum, bárha királyi engedéllyel lehetett is megtartani. Impozánsabb volt az evangélikus egyházaké, melyek az evangélikus egyetemes gyűlés rendeletéből mind november 2-án ünnepeltek. Terjengősebbé, szétfolyóbbá vált a reformátusoké, kiknek ünnepei november 2-ra, 30-ra és december 7-re oszoltak meg az egyes kerületek intézkedései folytán; még hozzá nagyrésze a prédikátoroknak csak annak előadására utasított, amit a szuperintendencia elébe szabott. Tiszántúl például, ahol december 7-én ünnepeltek, csak Debreczenben kellett volna alkalmi tanításoknak lenni, más helyeken csak a 70 éves ősz püspök Benedek Mihály hálaadó imáját kellett volna elmondani. Azonban a buzgóság nem engedte magát ennyire megkötteni, fényes ünnepeket rendeztek Szigeten, Szatmárnémetiben, Böszörményben, Békésen, Mezőtúron, Kisújszálláson s Karczagon s fel lehet tétélezni, hogy más helyeken is.

Nem volt tehát egységes a két protestáns egyház ünnepe. Annyival bensőségesebben egybeforrva találjuk azonban Debreczenben az egyházat és iskolát a reformáció megünneplésénél. Benedek szuperintendens már előzetesen elrendelte az iskolák előkészítését a reformáció történetének az ifjúság fejlettségéhez mért megtanítása útján. Az ünnepély maga két templomban rendeztetett. — Tudvalevő ugyanis, hogy a nagytemplom leégett s ez időben még nem volt készen. Így a kistemplomban Benedek Mihály, az ispotályban pedig Szoboszlai Pap István tartottak az ünnepélyt megelőző vasárnapon istentiszteletet. Hogy mennyire elő volt készítve a közönség így magára a főünnepre, mutatja az a körülmény, hogy fentmaradt leírás szerint már három óraker lampásokkal tódult a közönség a 8 órára meghatározott istentiszteletre, hogy ki ne maradjon. Méltán, mert több százan csakugyan nem fértek be a rendelkezésre álló két templomba.

Az ünnepély különben elég puritán keretek között tartatott meg. Mindkét templomban „hármóniával éneklő kar“ volt a deákokból és tanulókból rendezve; mindkét templomban részt vett „a belső és külső tanács“ és a „tiszteletes professzor urak“ képvisellete. Az alkalmi énekeket Sárvári Pál professzor, Patai Sándor, Szoboszlai Pap István és Márton József prédikátorok szerezték, melyeknek hatását különösen kiemeli a krónikás. Szónokok voltak a kistemplomban Földváry József debreczeni esperes s az ispotályban Szoboszlai Pap István, amaz a CXI. zsoltár három első, emez I. Thess. V. 19, 20, 21, 22. verseiről prédikálván. Előbbi beszéd kéziratban,

utóbbi pedig lenyomatva fennmaradt. Utóbbiban a reformáció méltatása s a lelkiismereti szabadság és az írás szabad vizsgálata helyes elvi fejtegetése mellett a történelmi igazság rovására sok lojalitás található. A később püspökké lett híres prédikátor eme jellemvonása mindvégig megmaradt. Különben a másik szónok beszédében is hangsúlyozást nyert ez. A református egyház oly sok küzdelemben ment át, hogy a fejedelmi kegy első feléfordulása szinte feledésbe merített minden elmúltakat. Nem is csoda, hiszen a vallási türelmet ellenségeink mindenkor fejedelmi döntés alá bocsátották. — Az istentiszteletet keresztelek és úrvacsoraosztás rekesztette be, úgy, hogy bizony egy óra elmúlt, mire a gyülekezet széteszlott, maga az istentisztelet 5 óráig tartván, mialatt azok, akik 3 órakor mentek be, 10 óra hosszat voltak a templomban.

Tiszteletes Szoboszlai Pap István úr ezekkel a szavakkal rekesztette be beszédét: „vajha a reformáció jövő százados ünnepe a szeretet és békeség kötelei által szorosabbá összekapcsolva találna s hagyná el a keresztyéneket”. Nem mondhatnánk, hogy úgy volna. Sőt mintha az apokalyptikus idők horzalmái következtek volna el, amelyek megkeserítik őszinte örömeinket. „Vér és vér mindenütt...”

Fordítsuk el tőle tekintetünket. A rémes napokban is gondoskodott egyházunk hazánk központjában s a vidéken a reformációi ünnepély keretében örömeink kifejezéséről. Ez alkalommal először volt közös protestáns ünnepünk is és pedig nem valami racionalista indifferencizmus, hanem az igazi testvéri kapcsolódás vágya által rendeztetve.

Igy ünnepelünk tehát mi is Debreczenben. Különbség van azonban a múlt és jelen között. Első sorban is külön ünnepe van az egyháznak és a kollégiumnak. A szokás 1891. évtől fogva datálódik. Ekkor rendezett ugyanis kollégiumunk okt. 31-én először külön reformációi ünnepélyt. De hiszen indoka is megvan ennek s ez képezi épen a múltaktól való másik eltérést. Az egyház ünnepe istentisztelet keretében folyik le, mint hálaadás s mi ezzel szemben a reformációnak minden oldalú jelentőségét akarjuk népszerű, tudományos alakban közvetíteni protestáns estélyek keretében. — Ezért, hogy egy egész reformációi ciklusra volt szükségünk. S végül még egy különbségre hívom fel a figyelmet s ez a másodikkól foly. Ünnepélyeink mindkét protestáns egyház ünnepei kívánnak lenni. Önként érthető ez, hiszen nemzeti érdekeink szolgálatában egy volt mindig a két egyház. Vajha egységünk szeretetben, érületben, közös munkálkodásban mind nagyobbá válnék.

Ez előtt száz esztendővel 2 millió protestáns ünnepelhetett körülbelül 1900—2000 gyülekezetben. Manapság hazánkban protestánsok körülbelül 4 mil-

lión vagyunk s gyülekezetünk száma jóval felül van a 4000-en. Mennyivel mélyebb nyomokat kell ennyi ember ünneplésének hátrahagyni. Vegyük ki belőle a magunk részét, szolgáljanak mindannyiunk épülésére is hivatott előadóink fejtegetései. Mint e kollégium jelenlegi igazgatója, üdvözlöm e történelmileg megszentelt helyen a mélyen tisztelt közönséget s kérem ünnepélyeink további sora iránti érdeklődésének fenntartását.

Dr. Lencz Géza.

## Halottaink

**Szalay József** nagybecskereki református lelkész halhatatlan lelkét az Úr kifürkészhetetlen bölcsesége 1917 október 29-én, este 7 órakor, 62 éves korában magához szólította. Múlándó porsátorát november 1-én, délelőtt 11 órakor, a templomban tartott gyászbeszéd után, a feltámadás reménysége mellett, a református temetőben levő családi sírboltba helyezték nyugalomra. Igazi élettárs és a legjóságosabb édesapa mintaképe volt, kit bús özvegye és négy árva leánya gyászol szomorú szívvel, mélységes fájdalommal, de egyszersmind az Isten akaratán megnyugodó lélekkel. Méltán siratja azonban gyülekezete is, melynek három évtizednél hosszabb ideig példás buzgóságú, hűséges és áldásos tevékenységű lelkipásztora volt. Ő szervezte meg, ő fejlesztette és gondozta szíve utolsó dobbanásáig ezt, az ő lelkipásztorkodásának kezdetén még gyenge felkészültségű, kised gyülekezetet, amelyet oly virágzásra és magas színvonalra juttatott, hogy annak jó hírét már már szerte mindenütt emlegetik hazánkban. A vasárnapi iskolázás, az evangelizálás, a keresztyén szeretetintézmények létesítése, messze vidékekre kihatólag innen indult ki és idvezült Szalaynk nagy lelkének buzgólkodására ma már számos helyen serény munkásság folyik ebben a tekintetben. Könyvet lehetne írni az ő apostoli szellemű, sokoldalú működéséről, alkotásairól, úgyszintén az egyházi irodalom terén elért sikereiről. Áldás és béke lengjen az Úrhoz szállt nemes lélek nyugvó porsátora felett. Emlékezete legyen áldott.

**Nagy Béla** titeli állami polgári iskolai tanár, életének 46-ik évében, október hó 26-án az Úrban elhunyt. Nagy kiterjedésű rokonságán kívül bús özvegye, testvérei, közöttük dr. Nagy Zsigmond főgimnáziumi tanár, úgyszintén kartársai és tanítványai siratják korai halálát. Hivatásos, tehetséges, lelkiismeretes és eredménydús tanfériút vesztett benne hazai oktatásügyünk; a társadalom pedig egy jólelkű, nemes gondolkodású munkással lett szegényebb. Áldott marad emlékezete.

**Király Antalné** szül. **Simon Ágnes** tiszabökényi református lelkipásztorné, október hó 25-én jobblétre szenderült és porrészeit 27-én helyezték az anyaföldbe, végső nyugalomra. Peldás hűségű feleség, fáradhatatlan, önfeláldozó édesanya, a bölcs, takarékos és ősi női ere-

nyekkel ékeskedő — ma már ritkuló számmal található — magyar gazdasszonyok typusa volt. Bánatba merült férje, hét élő gyermeke, veje és négy unokája állotta körül ravatalát mély és igazi fájdalommal, míg a gyülekezet tagjai a legőszintebb kegyelettel és hálával bücsúztak a fennkölt gondolkozású és jótékony szívű lelkipásztornéjuktól. Hű volt mindhalálig, elnyerte az örök élet koronáját. Emléke áldott.

## Különfélék

Wien. Hofburg.

Méltóságos és Főtiszteletű

Dr. Baltazár Dezső református püspök úrnak

Debreczen.

Ö Császári és Apostoli Királyi Felsege a reformáció négy százados évfordulóját együttesen megünnepelő magyarországi református és evangélikus egyházaknak a győzelmes előnyomulás alkalmából, Méltóságod és Bárány Prónay Dezső egyetemes felügyelő úr Öméltósága által előterjesztett lelkes üdvözlését örömmel fogadni és az ez alkalomból is kifejezésre juttatott odaadó ragaszkodásért legkegyelmesebben szíves köszönetet nyilvánítani méltóztatott. Öfelsége egyúttal biztosítja a két egyházat jóindulatáról s hazafias és kulturális törekvéseiknek mindenkorai támogatásáról.

Legfelsőbb parancsra Bárány Nagy.

**Zsinati tudósítás.** Az első héten tartott három ülésről már beszámolt lapunk s a közlötöket csak azzal kell kiegészítenünk, hogy az egyes zsinati bizottságok így alakultak meg: Egyházalkotmányi: elnök Boér Elek, előadó Kun Béla; lelkészválasztási: elnök Tüdös István, előadó Nagy Károly; adóügyi: elnök gróf Tisza István, előadó Benedek Zsolt; törvénykezési: elnök Darányi Ignác, előadó Bedő Sándor; nyugdíjügyi: elnök Dókus Ernő, előadó Sulyok István; konventi jegyzőkönyveket vizsgáló bizottsági: elnök Kovács Sebestyén Endre, jegyző Kazai Sándor; énekesügyi: elnök Baltazár Dezső, előadó Kovács László; misszióügyi: elnök Szilassy Aladár, előadó Bertók Béla; liturgiaügyi: elnök Tüdös István, előadó Nagy Károly; tábori lelkészügyi: elnök Baltazár Dezső, előadó Kiss Ferenc; szociálisügyi: elnök György Endre, előadó Bernát István; kérvényi: elnök Bizony Ákos, előadó Révész Kálmán; naplóbíró: elnök Domahidy Elemér, előadó Ravasz Árpád; iskolaügyi: elnök Németh István, előadó Dóczi Imre. A 14 bizottságból 4-ben az elnök, 6-ban az előadó tisztviselő. A bizottságok közül több tanácskozott több ízben is az első hét utolsó szabad napjain, de az október 29-én tartott teljes ülésre javaslatokkal csak az egyházalkotmányi és az énekeskönyvügyi ment. Az egyházalkotmányi bizottság terjesztette elő a püspökök és főgondnokok értekezletén megállapított deklaráció szövegét az 1848. XX. tárgyában,

melyet lapunk előző számában egész terjedelmében közöltünk. Ez ellen a javaslat ellen csak Ferenczy Gyula szólt, ki a maga érdekes felszólalásával alkalmat adott gróf Tisza Istvánnak arra, hogy megvédje a javaslatot, mely különben — mint mindenki láthatja — komoly, megfontolt, szélsőségektől ment. Ugyanezen bizottság javaslatára kimondta a zsinat, hogy mindegyik bizottság a törvényhozásra tartozó javaslatait közölje az egyházalkotmányi bizottsággal is, mely így a törvény egységeségének ellenőrzőjéül tétetett. Az énekeskönyvügyi bizottság javaslata folytán a próbaénekeskönyvet kinyomatják.

Ezután már csak egy rövid ülés volt, október 31-én az ünnepélyes istentisztelet után. Ez alkalommal Sass Béla zsinati jegyző terjesztett elő határozati javaslatot a négy százados évforduló megünnepelésének megörökítéséről. A valóban ünnepélyes hangú s az alkalomhoz mindenképpen méltó határozat egyhangú meghozatala után az elnökség felhatalmazást nyert arra, hogy a zsinat újabb ülészeit a szükség szerint, de mindenesetre egy éven belül összehívhatta s ezzel az első rövid ülés szak befejeződött.

**A debreczeni kollégium** november 4-én délelőtt és délután tartotta a reformáció jubilálására első ünnepélyes istentiszteletét és felolvasó estélyét. Délelőtt a nagytemplomban dr. Veress István tanítóképzőintézeti igazgató mondott 1 Kor 7<sup>23</sup> alapján a múltat megvilágító, a jelen feladataira rámutató és a jövő problémáinak helyes megoldására irányt jelző egyházi beszédet. Délután a kollégium dísztermében a Debreczeni Protestáns Irodalmi Kör és a Hittanszaki Önképző Társulat közreműködésével folyt le a felolvasó estély, amelyen D. Lencz Géza kollégiumi igazgató lapunk más helyén közölt, széles tanulmányon felépült megnyitó beszéde után a kántus remek énekszámait, Orosz Lajos 4. th. szaválata és Páricsi Pál művészies hegedű szólóján kívül dr. R. Kiss István egyetemi tanár előadásában gyönyörködtünk, aki a reformáció világot átalakító hatásának klasszikus tömörségű, mélyenjáró, gondolatokban gazdag, elfogulatlan történetirői mérlegeléséről tanúskodó s előkelő szónoki lendülettel előadott olyan rajzával ajándékozta meg az érdeklődő közönséget, mely maradandó hatásával sokáig emlékezetessé teszi e napot. Folyó hó 11-én, délelőtt 9 órakor az oratóriumban dr. Tankó Béla egyetemi tanár fog prédikálni s délután a főgimnázium rendez gazdag műsorú ünnepélyt.

**Az Országos Evangéliomi Protestáns Szövetség** folyó hó 1-én délelőtt tartotta Budapesten alakuló gyűlését, Dr. Baltazár Dezső püspök elnöklésével. Püspökünk visszatekintve a Szövetség eszméjének felvetésére és a megalakulás eddigi fázisaira, bizalommal szólította fel a megjelenteket a kölcsönös megértésre és szeretetre. Az alapszabályok felolvasása és elfogadása után megválasztották elnököknek Kapi Béla evangélikus püspököt és Gróf Bethlen Istvánt; alelnököknek Ferencz József unitárius püspököt és Dr. Némethy Károly államtitkárt; főtitkárnak Haypál Benő budai lelkészt stb. Az értekezlet a református zsinatnak az 1848. XX. t.-c. végrehajtásáról szóló ünnepélyes deklarációját többek hozzászólása után elfogadta s elhatározta, hogy annak alapján széles körben munkálkodni fog. Ugyancsak elhatározta az értekezlet, hogy felír a kormányhoz avégett, hogy a protestáns ügyek intézése végett a kultuszminiszteriumban önálló osztály szerveztessék.

**A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** folyó hó 1-én délben Budapesten közgyűlést tartott, melyen dr. Baltazár Dezső elnök megnyitóját után a titkári jelentést tárgyalták le. Felmerült a gondolat a Protestáns Szemle átalakítására, ez a tárgy azonban a választmány elé utasított. Megpendítettek újból a magyar biblia terjesztő társulat szervezését is. Némi alapszabály-módosítás után a gyűlés véget ért.

**Az O. R. L. E.** november 2-án, délelőtt tartotta istentisztelettel egybekapcsolt közgyűlését. A prédikátor Haypál Benő budai lelkész volt, aki tartalmas beszédben, remek előadással hívta fel lelkésztestvéreit a jövő feladatainak teljesítésére. A közgyűlést dr. Baltazár Dezső elnök hatalmas koncepciójú beszéde nyitotta meg (teljes szövege megjelent a Lelkészegyesület 45. számában), melyben rámutatva a négyszázados reformáció és a tíz éves O. R. L. E. alkotásaira, a magyar Sion megerősítését hangoztatta az 1848. XX. t.-c. végrehajtása kapcsán; felhívta egyben a közgyűlést, hogy a genfi egyház protestáns lelkészi testületéhez intézendő levél útján tegyen és tétessen lépéseket a béke érdekében. Úgy a megnyitó, mint a megelőző egyházi beszédet kinyomatja az O. R. L. E. és megküldi az összes illetékes tényezőknek. A jelentéseket és határozati javaslatokat jó szerint hozzászólás nélkül elfogadták. Az 1848. XX. t.-c. végrehajtása tárgyában felírnak a kormányhoz. A magyarizatos bibliából a Márk evangéliomát kiadják. Az intenzív lelképásztori munka érdekében úgy a theologiai tanulmányokra, mint a további lelkészképzésre vonatkozólag, mint szintén alkalmas megfelelő irodalmi munkák kiadására nézve Csikesz Sándor tábori lelkész kimerítő javaslatot terjesztett elő, amit teljes egészében elfogadtak. A többi tárgy kisebb fontosságú volt.

**Az Alkotmány** november 31-iki számában külön cikkben foglalkozik „Balthazár szuperintendens beszédével, melyet t. i. az O. R. L. E. közgyűlésén elnöki megnyitóként mondott. *„Ha ez a közlemény helyesen reprodukálja”* — mondja a cikk — a beszédet, Baltazár „különbséget tesz magyar és magyar között”. A cikk írója vehette volna magának azt a fáradságot, hogy *előbb olvassa el a beszédet, melyről írni akar.* Akkor azonnal tisztában lett volna vele, hogy a beszéd éle *egyáltalán nem a római katolikus vallású magyar testvéreink ellen irányul.* Csak az a csudálatos, hogy amikor a cikkíró maga is kétségesnek tartja, vajjon a lapokban megjelent ismertetés helyesen közli-e a beszédet (— *Ha ez a közlemény stb.*) mégis fenntartás nélkül vádolja Baltazárt türelmetlenséggel. Pedig ki a türelmetlen: az-e, akinek lelkéből kiindul a keserűség *a magyarság hátratétele miatt, vagy az, ki a magyarság sorsán kesergőt is felekezeti türelmetlenséggel vádolja — olvasatlanul?*

**Ünnepszentelés Mezőtúron.** A reformáció 400-ados évfordulóját a nagyidők szelleméhez méltóan ünnepelte meg a mezőtúri egyház presbitériuma. A díszközgyűlésen Faragó Bálint olvasta föl a mezőtúri egyház történetét. Utána Dr. Ádám Sándor, lelkes beszéd kíséretében, az

egyház jövő céljait az önálló egyházmegyévé fejlődést tűzte ki, hogy önkormányzata útján a hívek lelkigondozására, különös tekintettel az elhanyagolt tanyavilagra mind több és több munkaerőt állítson be. E nagy cél megvalósítására tőkét kell gyűjteni, indítványozza, hogy az alapot az egyház 10,000 K tőkésítésével teremtsen meg; ő a maga és felesége részéről, ugyan e célra szintén felajánl 10,000 K-át azzal a kikötéssel, hogy újévig másvalaki, vagy többen együtt, legalább ugyanannyit adnak e célra. A föltétel azonnal teljesedett. Bódi István presbiter nyomban fölállott, s a másik 10,000 K-át fölajánlotta. Örömmel adunk hírt, a szép-múltú egyház ünnepszenteléséről.

**A pettyéni** kicsiny református egyházban a reformáció 400-ik évfordulójának emlékére Bogdán Lajos lelkész felhívására az egyház különböző — lelkészlaképítési, harang s templomfentartási alapjainak javára közel 3000 kor. összeg gyűlt egybe. Özv. Helmeczy Józsefné úrnő 1000 kor., dr. Böszörményi Károly és dr. Helmeczy József 500—500 kor., Veress Sándor körjegyző 150 koronát adományoztak s ott szerepel példaadóként lelkész és tanító is a maga 100, illetve 50 korona áldozatával. Minden szónál jobban dicséri ez a fényes tett az egyház híveinek buzgóságát s mutatja a kis egyház lélekben való nagyságát s élni akarását.

**Tartalom:** Dóczy Imre. Megnyitó beszéd az Országos Református Tanáregyesület reformációi emlékünnepe. — Tárcá: Kiss Ferenc, A magyar pap. — Dr. Lencz Géza, A reformáció jubileumai Debreczenben. — Halottaink. — Különfélek.

### Pályázat

A kisújszállási református egyházközség pályázatot hirdet orgonista- és énekvezéri állásra.

Fizetés díjlevél szerint: készpénz egyházi pénztárból évnegyedes részletekben előre fizetve 1650 (ezerhatszázötven) korona, lakbér 500 (ötszáz) korona. Stóla énekszós temetés után 1 korona, imás temetéstől 2 korona. Minimális összegben felvéve 450 (négy százötven) korona. Segéd tartásra 1200 (ezerkétszáz) korona. Összesen 3800 korona.

Kötelesség: orgonista-énekvezéri szolgálat az összes istentiszteleteken (ide értve a temetéseket is). Az elemi iskola V—VI. osztályában ének-tanítás heti 2—2 órán. Énekkar szervezése és vezetése. Általában az ének (zene) ügybuzgó fejlesztése. Szükség esetén segéd tartás. Pályázati határidő 1917 december 1. Pályázati kérvények alulírotthoz küldendők. Állás 1918 január 1-én elfoglalandó.

Kisújszállás, 1917 november 6-án.

**Török Imre,**  
presbitéri lelkész elnök.

## Reformációi jubileumi ujdonságok!

**Ünnepi hangok** költemények a reformáció világából...

Írta: **Baja Mihály.**

Ára 1 kor. Portóra 10 fill. küldendő.

**A magyar reformáció könyve**

Szerkesztette: **S. Szabó József**

41 képpel. Ára 2 K 40 fill. Portóra 20 fill. küldendő.

**Emlékkönyv a reformáció 400 éves jubileumára**

Szerkesztette: **URAY SÁNDOR.**

28 képpel. Ára 3 K 60 fill. Portóra 20 fill. küldendő. Minden egyforma könyvből megrendelt **10 példányra egyingyerpéldánnyal** szolgálunk.

Kapnátuk:

**Hegedüs és Sándor**

prot. irodalmi könyvkiadóhivatala **Debreczen.**

**Már megjelent!**

## Férfiak és hősök.

**A schweizi reformáció és annak áldásai.**

Levéltári adatok alapján igen érdekesen megírott története a schweizi reformációnak és a reformáció jelentőségének mélyreható méltatása. — Két utolsó, összefoglaló fejezetét **emlékbeszéd** és **ünnepi egyházi beszéd** készítésénél pompásan fel lehet használni.

Csak egyedül ezen ünnepi kiadás jelent meg Schweizban. A schweizi református egyház megbízásából szerkesztette: **Dr. Hadorn Vilmos** tanár.

Egyedül engedélyezett hiteles fordítás. 24 képpel.

Fordította és jegyzetekkel ellátta:

**Jánosi Zoltán,**

debreczeni református lelkész.

**ÁRA: Füzve K 3.— (bolti ár K 3.50), kötve K 4.50 (bolti ár K 5.—)**

Minden 10 példányra 1 tiszteletpéldány. — A pénz előleges beküldése esetén bérmentve küldjük.

**Hoffmann és Kronovitz**

könyvnyomdája és könyvkiadóhivatala

Debreczen, Piac-utca 49. szám.

## A „HANGYA”

a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért a „Hangya” igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-utca 34. sz. A „Hangya” kötelékébe jelenleg 1550 szövetkezet tartozik, 78 millió korona évi forgalommal.

Főidmivelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés megújítása, a gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

## JUBILEUMRA!!

Három jubiláris beszéd. Irta: Révész János . . . . .	K 1-20
Jubiláris beszédek és imák. Irta: Paulik János . . . . .	K —60
Emlékalbum képekkel . . . . .	K 6.—
Magyar reformáció könyve. Szerkesztette: S. Szabó József. . . . .	K 2-40
Emlékkönyv a reformáció 400 éves jubileumára. Szerkesztette: Uray Sándor . . . . .	K 3-60
Emlékfüzet. Erős várunk . . . . .	K —64
Férfias hit. Beszédvázlatok, elmélkedések. Irta: Szimonidesz Lajos . . . . .	K 2-50
Arany és Tompa emlékezete az iskolákban. Irta: Fülöp József . . . . .	K —80
Luther. Ünnepi játék. (Szindarab.) Irta: Wolf József . . . . .	K 4-50
Jubiláris beszéd. Irta: Berde Sándor . . . . .	K 1-20
Jubileumi beszéd. Irta: Rédei Károly . . . . .	K —50
Jubileumi beszéd. Irta: Lukácsy Imre. . . . .	K 1.—
A Protestantizmus szelleme. Irta: Dr. Czakó Ambró. (Most jelent meg!) . . . . .	K 6.—
Halk szó a viharban. (Egyházi beszédek.) Irta: Haypál Benő . . . . .	K 3.—
A mi hitünk. Elmélkedések és beszédek a jubileumra. Irta Szimonidesz Lajos . . . . .	K 1-20

**KÓKAI LAJOS**

Budapest, IV., Kamermayer Károly-utca 3.

Portóra 10% felárt kérek.